

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ОБЩА, ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА И ГЕНЕТИЧНА ПСИХОЛОГИЯ“

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.пс.н. Соня Карабельова

на докторската дисертация на тема:

**„ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ХАРАКТЕРИСТИКИ НА СЛЕДРОДИЛНАТА
ДЕПРЕСИЯ ПРИ МАЙКИ И БАЩИ“**

Автор на дисертационния труд: РОЗАЛИНА ЕВГЕНИЕВА ГЕНЕВА

Розалина Генева завършва през 2013 г. бакалавърска степен по Психология, а през 2016 г. и магистърска степен по Клинична психология в СУ „Св. Кл. Охридски“. След успешно издържан конкурс през 2017 г. тя е зачислена за редовен докторант по Психология на здравето към катедрата по Обща, експериментална и генетична психология.

Представената за рецензиране дисертация е в областта на утвърдената в практиката научно-изследователска област на психологията на здравето, чиито идеи и теми непрекъснато се обогатяват и развиват. Основна цел на психологията на здравето е свързана с подобряване на здравословния начин на живот, повишаване на индивидуално-психологическата ценност на здравето и чувството за благополучие.

Темата на разработката е значима от гледна точка на оптималното психично функциониране и справяне със на следродилната депресия. Актуалността на проблематиката се повишава от факта, че проучването е ориентирано към изследване на симптомите на следродилната депресия не само при майките, но и при бащите. Освен това

нелекуваните депресивни нарушения са свързани и с дългосрочни когнитивни, емоционални и поведенчески проблеми при децата.

В тези интерпретативни рамки акцентът е поставен върху проучване на факторите, които допринасят за възникване на оплакванията и увеличаване на симптомите след раждане с цел обогатяване на научното познание по темата и принос към по-задълбоченото разбиране на следродилната депресия.

Дисертацията е разработена в рамките на 146 стандартни страници и съдържа две части, структурирани от гледна точка на теоретичното и емпиричното изследване на проблематиката. Още в началото бих искала да изтъкна фактът, че Р. Генева използва литературни източници предимно на английски език, които са релевантни и представителни за изследваната проблематика.

В теоретичен план целта на дисертационното изследване представя задълбочен анализ на понятието следродилна депресия, основни симптоми и характеристики, психосоциални променливи при майки и бащи, влияние върху бебето. Допълнителна цел на проучването е да адаптира за българския социокултурен контекст методика за изследване на следродилната депресия. Теоретичната постановка се фокусира върху доминиращите идеи в съвременната психология за дефиниране на следродилната депресия и ефекта на феномена върху психосоциалния и здравен статус на родителите. Искам да подчертая, че това е едно от малкото изследвания за българската социокултурна среда, като за проучването докторантката се позовава на огромното разнообразие и богатство от изследователски подходи за скрининг на следродилната депресия. Те засягат както връзката с гонадните хормони и промените в хипоталамо-хипофизо-надбъбречната ос по време на бременност и влиянието ѝ в следродилната депресия, така и ролята на стреса при развитието на това състояние, психосоциалните променливи при родителите и променливите при бебето.

В този смисъл са включени формите на депресивното следродилно разстройство и прояви в поведението, които са в унисон или в разрез с идеите за ефекта на следродилната депресия върху състоянието на бебето. Разстройства на настроението, свързани със следродилната депресия са „бебешки блус,” следродилно паническо разстройство, obsесивно-компулсивно разстройство, депресия, психози.

Основното тезисно допускане е за наличие на взаимовръзка между психологическите характеристики и следродилната депресия при майки и бащи. По-конкретно се допуска връзка между преживяването на соматична тревожност и следродилна депресия, различия между бащите и майките. Теоретичният модел на дисертационното изследване е обогатен и с допускането за ефектите на възприета социална подкрепа от семейството и приятелите за преживяването на следродилна депресия. Прави впечатление, че изложението на факторите за повлияване е последователно от гледна точка на комбинаторното им естествено наслагване във функционални модели, което обуславя взаимовръзките между тях.

От всичко представено в теоретичната част може да се направи заключението, че Розалина Генева демонстрира изявен стремеж към задълбочаване на знанията и уменията си. Тя с лекота усвоява теоретични конструкции и понятийни схеми, като проявява способност от обемен научно-изследователски материал да синтезира конкретни и потенциално приложими идеи.

Във **втора глава** на разработката Р. Генева представя теоретичната рамка на проучването, целта, хипотезите, задачите, процедурата на емпиричното изследване, използваните инструменти и методи за проверка на изследователските хипотези. Докторантката си поставя за цел да верифицира допускането за взаимодействие между психологическите характеристики на родителите със следродилна депресия и да адаптира методика за скрининг за българския социокултурен контекст.

За реализацията на целите и решаването на задачите на дисертационния труд е осъществена адаптация на следните скали и въпросници за българската социокултурна среда.

Скала за измерване на следродилния дистрес - инструмент за следродилен скрининг, специално разработен за оценка на депресивни и тревожни симптоми, включва 36 айтема с Ликъртова скала за оценка, варираща от „1-много по-малко от обикновено“ до „5-значително повече от обикновено“ (M. Eberhard-Gran, A. Eskild, K Tambs, 2001).

Скала за тревожност и дистрес (Watson & Clark, 1991a), която представя по-кратък метод, съвместим с трифакторния метод на пълната версия на въпросника за идентифициране на настроения и тревожност, състоящ се от 90 айтема. Скалата му за оценка е от 1 до 3 - 1 е „да“, а 3 е „не знам“. Въпросникът съдържа три емпирично получени скали: „Позитивен афект“, „Соматична тревожност“ и „Общ дистрес“.

Единбургска постнатална скала за депресия, разработена от Дж. Л. Кокс, Дж. М. Холанд и Р. Саговски скала, която включва 10 кратки твърдения с Ликъртова скала за оценка от „1-толкова, колкото и преди“ до „4-„въобще не мога“.

Въпросник за възприета социална подкрепа с две подскали: за възприета подкрепа от приятели и се състои (18 айтема) и възприета подкрепа от семейството (20 айтема), като оценката на твърденията е с „Да“, „Не“ или „Не знам“ (Zimet, Powell, Farley, 1990).

Въпросник за потиснато следродилно настроение (Maternity Blues-MB/ (Kennerley & Gath, 1989). Състои се от описания на следродилни настроения и явления, оценявани с „Да“ или „Не“. Ако респондентът посочи, че изпитва определено настроение, следва да отговори и на допълнителен въпрос за промяната в съответното настроение, където възможните отговори са: „много по-малко от обикновено“, „по-малко от обикновено“, „няма разлика“, „повече от обикновено“, „значително повече от обикновено“.

Теоретичната и методологична обосновка е опит за преодоляване на ограниченията на линейността, като се следва интегративната концептуалност при формирането и на тестовата батерия с цел да се покрият максимален брой конструктори.

Изследването е проведено в периода 2018-2019 г., като респондентите са 145 души между 23 и 42 годишна възраст, а възрастта на децата варира от 0 до 36 месеца. За целите на проучването те са групирани според демографските признаци пол, възраст, образование, местоживееене, семеен статус.

Проведено е и качествено изследване, за което е използвано полуструктурирано интервю, включващо седем отворени въпроса, като в хода на изследването са използвани допълнителни уточняващи въпроси с цел по-добро разбиране на преживяванията на участниците. Интервюта са проведени с девет двойки родители на деца на възраст до 36 месеца.

Поставените в изследването цели и задачи, както и характерът на предполагаемите зависимости между изследваните конструктори, определят статистическите методи, които са използвани при обработката на получените тестови резултати. Те включват честотно разпределение, т-тест, дисперсионен, корелационен и регресионен анализ, а също така факторен и айтем анализ.

Получените резултати са описани коректно на високо професионално ниво. Представените в табличен и графичен вид данни от емпиричното изследване дават възможност за ясно отграничаване на значимите взаимовръзки между изследваните феномени. Много добро впечатление правят обобщението на резултатите и изводите от емпиричното изследване, които показват компетентността на Розалина Генева да анализира и интерпретира резултати от емпирични психологически изследвания и да прави заключения за социалната практика. Всичко това показва подчертан задълбочен изследователски интерес към разглежданата проблематика.

Искам да отбележа коректното отношение към резултатите от емпиричното изследване, въз основа на което Р. Генева извежда и формулира някои ограничения на изследователския подход, както и насоките към бъдещи изследвания.

Основните приноси на дисертацията могат да бъдат обобщени по следния начин.

1. В теоретичен план е осъществена огромна изследователска работа и е изграден оригинален модел, който интегрира широко приети модели за концептуализация на следродилната депресия с цел изясняване на взаимовръзките ѝ с психосоциалните фактори, които допринасят за развиване на симптомите и са свързани със стратегиите за справяне. В тази насока изключително полезен за изследователската практика е предложеният теоретичен анализ за изследователските подходи, използвани за скрининг на проблема за следродилната депресия.

2. Висока оценка заслужава емпиричната верификация на съвременните изследователски постижения, което обогатява наличната информация и осигурява нов задълбочен поглед въз основа на разкриването на директните и индиректните взаимовръзки между изследваните феномени.

3. Организацията и провеждането на дисертационното изследване е реализирана в съответствие с най-новите постижения на изследователската практика в психологията на здравето. В този контекст значим принос е адаптацията на представителни за изследователската практика инструменти, което е важен аспект за психологията на здравето от гледна точка на консултантската практика.

4. Дисертационният труд на Розалина Генева съответства на постиженията на съвременната психология на здравето и има екологична валидност.

Препоръките ми към разработката са предимно от техническо естество и не могат да се отразят на цялостните ми впечатления от разработката.

Представената от докторантката справка за научните приноси и авторефератът отразяват основните положения и постижения на дисертационния труд. По темата на дисертацията са представени две публикации, които адекватно отразяват основните изследователски постижения.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Смятам, че работата е написана коректно и културно. При разработката на докторската дисертация Р. Генева демонстрира много добър професионален стил и показва компетентност и умения да анализира теоретични подходи и емпирични данни, въз основа на които да прави съответните значими изводи и заключения за социалната практика. Също така смятам, че представеният дисертационен труд представлява цялостно и актуално изследване в значима област на съвременната психология. Научните приноси са от методологичен, теоретичен и приложно-практичен характер.

Като имам предвид актуалността на темата на дисертационния труд, успешно проведеното емпирично изследване и теоретичен анализ на изследователските данни, предлагам на уважаемите членове на Научното жури да гласуват **за присъждането на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 3.2. Психология (Психология на здравето) на Розалина Евгениева Генева.**

05.10.2020 г.
гр. София

Подпис:
(проф. д.пс.н. С. Карабельова)